

Jacek Wojnicki*

Trzecia Droga – skuteczna koalicja w wyborach parlamentarnych 2023 roku

The Third Way – an Effective Coalition in the 2023 Parliamentary Elections

STUDIA I ANALIZY

Słowa kluczowe: wybory parlamentarne, koalicja wyborcza, Sejm, Senat, założenia programowe, opozycja polityczna

Key words: parliamentary elections, electoral coalition, Sejm, Senate, program assumptions, political opposition

Abstrakt: Analiza obejmuje zagadnienie udziału koalicji Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz ugrupowania Polska 2050 w elekcji parlamentarnej w październiku 2023 roku. Niniejszy artykuł omawia zarówno genezę koalicji, jak i główne założenia programowe, analizuje listy kandydatów zgłoszonych przez Trzecią Drogę oraz wyniki głosowania, zarówno w kontekście pierwszej, jak i drugiej izby parlamentarnej. Prezentowana analiza ma charakter typowo politologiczny. Celem artykułu jest ukazanie zasadności strategii politycznej zakładającej powołanie koalicji wyborczej przez dwa omawiane ugrupowania – PSL i Polskę 2050. Zastosowano kilka metod badawczych, przynależnych do nauk o polityce – analizę historyczno-opisową, metodę decyzyjną oraz porównawczą. Służą one całościowej prezentacji wywodów naukowych, uzyskaniu odpowiedzi na postawione pytania analityczne.

Abstract: The analysis covers the issue of the participation of the coalition Polish People's Party and the Poland 2050 group in the parliamentary election in October 2023. This article discusses both the genesis of the coalition and the main assumptions of the program, analyses the lists of candidates proposed by the Third Way (name of the coalition) and the voting results, both in the context of the first (Sejm) and second (Senat) parliamentary

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4289-989X>, prof. dr hab., kierownik Katedry Systemów Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego. E-mail: jacekwojnicki@uw.edu.pl.

chambers. The presented analysis is typically political in nature. The aim of the article is to show the validity of the political strategy assuming the establishment of an electoral coalition by the two discussed parties – PSL and Polska 2050. Several research methods belonging to political sciences were used – historical and descriptive analysis, decision-making and comparative methods. They serve to present comprehensive scientific arguments and obtain answers to analytical questions.

Wprowadzenie

Analiza obejmuje zagadnienie udziału koalicji Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz ugrupowania Polska 2050 w elekcji parlamentarnej w październiku 2023 roku. Niniejszy artykuł omawia zarówno genezę koalicji, jak i główne założenia programowe, analizuje listy kandydatów zgłoszonych przez Trzecią Drogę oraz wyniki głosowania, zarówno w kontekście pierwszej, jak i drugiej izby parlamentarnej. Prezentowana analiza ma charakter typowo politologiczny. Celem artykułu jest ukazanie zasadności strategii politycznej zakładającej powołanie koalicji wyborczej przez dwa omawiane ugrupowania – PSL i Polskę 2050. Zastosowano kilka metod badawczych, przynależnych do nauk o polityce – analizę historyczno-opisową, metodę decyzyjną oraz porównawczą. Służą one całościowej prezentacji wywodów naukowych, uzyskaniu odpowiedzi na postawione pytania analityczne.

Wybór strategii wyborczej przez PSL i Polskę 2050

Główne pytanie, stojące po stronie liderów opozycyjnych, w kontekście do elekcji parlamentarnej zaplanowanej na jesień 2023 roku odnosiło się do przyjęcia strategii politycznej. Lider PSL (i ukształtowanej wokół niego Koalicji Polskiej) Władysław Kosiniak-Kamysz był sceptycznie nastawiony wobec idei utworzenia jednego komitetu koalicyjnego po stronie tzw. opozycji antypisowskiej. W sposób bezpośredni odwoływał się do nieudanego projektu szerokiej Koalicji Europejskiej z wyborów do Parlamentu Europejskiego z maja 2019 roku. To właśnie w kontrze do przywołanego projektu, władze krajowe stronnictwa postanowiły utworzyć Koalicję Polską dedykowaną elekcji parlamentarnej jesienią 2019 roku. Opowiadał się lider PSL natomiast za ukształtowaniem dwóch bloków ugrupowań (inspirowany kazusem czeskich wyborów do Izby Poselskiej jesienią 2021 roku) ze strony opozycyjnej – centroprawicowego skupionego wokół PSL i ugrupowania Szymona Hołowni; oraz centrolewicowego uformowanego przez PO (czy szerzej Koalicję Obywatelską) i Lewicę. Jak

podkreślał Wł. Kosiniak-Kamysz w jednym z wywiadów prasowych latem 2022 roku: *Pewne jest to, że jesteśmy po jasnej stronie mocy i że partie demokratyczne nie stworzą bez nas rządu. Jako że nie ma wśród nas drugiej formacji centroprawicowej, właśnie my możemy powalczyć o głosy wyborców odchodzących od PiS. Mogą albo zagłosować na nas, albo w najlepszym wypadku zostać w domach*¹. Podobnie sceptyczne stanowisko względem jednego, wielkiego bloku opozycyjnego skupionego wokół Donalda Tuska zajmował lider Polski 2050 – Szymon Hołownia. W tym przypadku dochodziła jeszcze kwestia zachowania autonomii jego ugrupowania, które bazowało na części zniechęconego elektoratu, dawniej głosującego na PO. W myśl prezentowanej koncepcji Polska 2050, miała stanowić Platformę po „liftingu”². S. Hołownia w jednym z wywiadów prasowych podkreślał: *Nie wiem jaka jest w tej chwili decyzja Lewicy. Lewica w tej chwili bardzo mocno idzie w stronę PO, być może oni myślą o wspólnej liście. My zastanawiamy się nad tym, w jakiej konfiguracji iść. To porozumienie z PSL leży na stole, ale decyzje żadne – mimo gorącego oddechu pośta (PSL Dariusza) Klimczaka, Piotra Zgorzelskiego i innych – naprawdę nie zapadły – zaznaczył*³.

W sobotę, 29 października 2022 roku odbyło się wyjazdowe posiedzenie Rady Naczelnej Polskiego Stronnictwa Ludowego. Politycy PSL połączyli obrady Rady Naczelnej z Ogólnopolską Pielgrzymką Ruchu Ludowego na Jasną Górę. Wydarzenie odbyło się z okazji 77. rocznicy śmierci Wincentego Witosa. *Uważamy, że powinniśmy w najbliższych wyborach zaproponować dwa bloki wyborcze, ponieważ wtedy nikt nie jest wykluczony, żaden wyborca nie jest utracony. Każdy wybiera większe dobro, a nie mniejsze zło. Nie skazujemy się na mniejsze zło, tylko przekonajmy się do większego dobra – podkreślił zagajając obrady prezes PSL, Władysław Kosiniak-Kamysz*⁴. Z kolei w styczniu 2023 roku lider ludowców w wywiadzie radiowym wskazał, że jego ugrupowanie przygotowuje się do wyborów parlamentarnych i jest gotowe do samodzielnego startu, ale – zaznaczył – *szukamy najlepszych rozwiązań. Od dawna mówiłem, że dwie listy to najlepsze rozwiązanie; nigdy nie byłem zwolennikiem jednej listy – podkreślił prezes PSL*⁵.

¹ Zob. Kosiniak-Kamysz: *Dwie listy opozycji dadzą nam sukces, pięć list to wygrana PiS. Rozmawia Tomasz Żółciak*, «DGP», 27 sierpnia 2022 roku.

² Zob. S. Dąbkowska-Pożyczka, Hołownia: *chciałbym być prezydentem*, «DGP», 22 września 2022 roku.

³ Tamże.

⁴ Zob. Rada Naczelna PSL w Częstochowie. Kosiniak-Kamysz: *Plan PSL „uczciwy dla Polski”*, <https://www.psl.pl/rada-naczelna-psl-w-czestochowie-kosiniak-kamysz-plan-psl-uczciwy-dla-polski/> (13.11.2023).

⁵ Zob. Kosiniak-Kamysz: *Najgorzej, jeśli opozycja pójdzie do wyborów w totalnym rozbiciu*, «DGP», 22 stycznia 2023 roku.

Krokiem w kierunku wypracowania rozwiązań koalicyjnych było przyjęcie modelu uzgodnienia swoistego „minimum programowego” przez oba stronnictwa. *Jedna lista? Tak! Jedna lista spraw do załatwienia. Dzień po wyborach nie będzie czasu na namysł co dalej, ale czas na działanie. Powołamy zespół ekspertów, który wypracuje katalog spraw, jedną wspólną listę spraw do załatwienia* – ogłosili w styczniu 2023 roku podczas wspólnego wystąpienia prezes PSL, Władysław Kosiniak-Kamysz oraz przewodniczący Polska 2050, Szymon Hołownia. Władysław Kosiniak-Kamysz oraz Szymon Hołownia zapowiedzieli powstanie listy *wspólnych spraw do załatwienia*⁶. – *Powołamy wspólny zespół ekspertów, który wypracuje jedną listę spraw, porozumienie programowe na pierwsze 100 dni nowego rządu i przyszłą kadencję. To otwarte zaproszenie dla wszystkich partii demokratycznych* – powiedział prezes PSL⁷.

Rozmowy w gronie eksperckim trwały kilka tygodni. Ostatecznie, 1 marca 2023 roku liderzy obu ugrupowań zaprezentowali Listę Wspólnych Spraw, które udało się ustalić reprezentantom Instytutu Macieja Rataja oraz Instytutu Strategie 2050, jak również politykom PSL i ugrupowania Szymona Hołowni. Lista zakładała wspólne postulaty programowe w dwóch horyzontach czasowych – na 100 dni i na 4-letnią kadencję. Zestaw postulatów w pierwszym wymiarze czasowym zawierał: 1) Odpartyjnienie państwa: odwołanie ze spółek skarbu państwa partyjnych nominatów i zastąpienie ich fachowcami zdolnymi do sprawnego zarządzania naszym wspólnym majątkiem. 2) Oddanie głosu kobietom: przywrócenie stanu prawnego w kwestii możliwości przerywania ciąży do kwestii sprzed ostatniego wyroku Trybunału Konstytucyjnego oraz rozpisanie referendum w tej sprawie. 3) Godna płaca: podwyżki dla pracowników oświaty, ochrony zdrowia i innych sektorów służby publicznej⁸.

Z kolei uzgodnienia postulatów w wymiarze pełnej kadencji parlamentarnej zakładały następujące elementy: 1) Płynny angielski po podstawówce: gruntowna reforma systemu oświaty: wyprowadzenie polityki z polskich szkół i zmiana program nauczania. 2) Zielona energia: transformacja energetyczna Polski, uwolnienie energii z odnawialnych źródeł: farm wiatrowych, fotowoltaiki oraz biogazowni. Wsparcie gmin i powiatów w inwestowaniu w prezentowaną technologię. 3) Proste podatki: zmiana systemu podatkowego poprzez ograniczenie biurokracji, wprowadzenie jednolitej daniny, czyli systemu, w którym obywatel reguluje wszystkie daniny jednym przelewem⁹.

⁶ Zob. *Powstaje „jedna lista wspólnych spraw”*, <https://www.psl.pl/powstaje-jedna-lista-wspolnych-spraw-demokratycznej-opozycji/> (13.11.2023).

⁷ Tamże.

⁸ Zob. *Wspólna Lista Spraw gotowa!*, <https://polska2050.pl/wspolna-lista-spraw-gotowa/> (13.11.2023).

⁹ <https://polska2050.pl/wspolna-lista-spraw-gotowa/> (13.11.2023).

Jednocześnie rozpoczęto rozmowy zorientowane w kierunku zawarcia koalicji wyborczej. Po posiedzeniu Rady Naczelnej PSL, które odbyło się w sobotę 4 marca 2023 roku w Warszawie, lider stronnictwa powiedział, że *zapadła dziś ważna kwestia polityczna, jest pełne, jednogłośne wsparcie dla moich działań i działań kierownictwa PSL dotyczące rozmów z ugrupowaniami demokratycznymi, szczególnie z ugrupowaniem Szymona Hołowni, Polską 2050*¹⁰.

Posłanka Polski 2050 Paulina Hennig-Kłoska podkreślała na początku kwietnia 2023 roku, że rozmowy reprezentantów ugrupowania Szymona Hołowni oraz PSL zostały przerwane z powodu świąt Wielkanocnych, natomiast po świętach zaplanowano „ciąg dalszy” rozmów. – *Wiadomo, że w święta nie będziemy nic negocjować. Dzisiaj się spotkaliśmy. To było dobre spotkanie, choć oczywiście każde polityczne porozumienie wymaga kompromisu – zauważyła. Posunęliśmy się dzisiaj do przodu. Natomiast każde porozumienie wymaga odpowiedniej ilości czasu, tym bardziej, że ta umowa, którą negocjujemy będzie dość szeroka – zapewniła. Jednocześnie polityk zdementowała informacje, zgodnie z którymi liderzy ugrupowania Polska 2050 domagali się pierwszych lokat w każdym okręgu wyborczym do Sejmu: *Nigdy nie było takiej rozmowy. Zależy nam na wielu innych elementach, jak to, żeby Sejm trochę przewietrzyć, żeby znalazły się tam nowe osoby – powiedziała posłanka*¹¹.*

Utworzenie wspólnego komitetu koalicyjnego

Ostateczne decyzje w sprawie zawarcia koalicyjnej współpracy zapadły pod koniec kwietnia 2023 roku. *Podjęliśmy decyzję o wspólnym starcie w nadchodzących wyborach parlamentarnych. Mamy z Polską 2050 plan dla lepszej Polski. Mamy plan dla uczciwej i gospodarnej Polski, która doceni ludzi ciężkiej pracy. Mamy propozycje dla tych, którzy marzą o zmianie Polski po wyborach – oświadczył prezes PSL, Władysław Kosiniak-Kamysz na konferencji pod gmachem Sejmu w dniu 27 kwietnia 2023 roku. Lider Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz lider Polski 2050 przekazali decyzję o wspólnym starcie w tegorocznych wyborach parlamentarnych. – *Nie chcemy tylko budować pozycji swoich ugrupowań, ale chcemy wspólnie wygrać te wybory. Jesteśmy pierwszymi środowiskami parlamentarnymi, które połączyły siły. Wielu o tym mówiło, nikt do tej pory nie zrobił kroku w tym kierunku – podkreślił polityk PSL*¹².*

¹⁰ Zob. *Kiedy decyzja w sprawie wspólnego startu w wyborach z Polską 2050? Komentarz szefa PSL, «DGP»*, 5 marca 2023 roku.

¹¹ Zob. D. Kania, *Polska 2050 chce mieć jedynki w każdym okręgu? Hennig-Kłoska odpowiada, «DGP»*, 12 kwietnia 2023 roku.

¹² Zob. *Koalicja wyborcza PSL i Polski 2050*, <https://www.psl.pl/koalicja-wyborcza-psl-i-polski-2050/> (13.11.2023).

Powołana 27 kwietnia 2023 na wybory parlamentarne przez PSL oraz Polskę 2050 koalicja, miała – w zamyśle jej inicjatorów – stanowić platformę dla wyborców, którzy nie popierali zarówno Prawa i Sprawiedliwości, jak i zachowywali pewien dystans wobec Koalicji Obywatelskiej (PO). Trzecia Droga miał zarówno charakter centrowy, jak chadecko-liberalny. W wyborach parlamentarnych do Sejmu i Senatu z list komitetu wyborczego kandydowali również przedstawiciele Koalicji Polskiej (Centrum dla Polski, stowarzyszenia Młoda Polska, Unii Europejskich Demokratów). Koalicja deklarowała otwarcie na przekonania chrześcijańsko-liberalne z wyraźnym wpływem konserwatywno-demokratycznym za sprawą polityków agrarnego PSL¹³.

Podobne opinie wyrażali działacze regionalni i lokalni z obu ugrupowań politycznych. *Polacy chcą normalności, przewidywalności i podmiotowości* – deklarowali koalicjanci z Polski 2050 i PSL-u. Najmłodsza i najstarsza partia polityczna w kwietniu 2023 roku zapowiedziały wspólnych kandydatów w wyborach do Sejmu. Jednocześnie Trzecia Droga pozycjonowała się na scenie politycznej jako alternatywa dla PiS i PO, określając się mianem trzeciej drogi, stąd ostateczna nazwa koalicji wyborczej. – *To propozycja, która odpowiada na hasło „demokracja”. A sprawdzałem we wszystkich możliwych miejscach, co oznacza demokracja. I nigdzie tam nie wyczytałem, żeby to była władza nad ludem. Tam jest napisane i to państwo doskonale wiecie – to jest władza ludu* – deklarował Zenon Madej, lider Polski 2050 na Dolnym Śląsku. – *Pokazujemy, jak polityka w Polsce powinna wyglądać, czyli nie walka zważnionych plemion, a dyskusja, rozmowa, dialog, porozumienie, budowanie wzajemnych relacji dla dobra Polek i Polaków, w tym miejscu dla dobra Dolnoślązaków* – mówił z kolei Paweł Gancarz, lider PSL-u na Dolnym Śląsku¹⁴.

Kolejnym krokiem w ramach wspólnej kampanii było ustalenie nazwy koalicyjnego komitetu. *Do wyborów pójdziemy razem jako Trzecia Droga – Polska 2050 i Polskie Stronnictwo Ludowe* – ogłosił w poniedziałek 15 maja 2023 roku lider Polski 2050 Szymon Hołownia. Lider PSL Władysław Kosiniak-Kamysz podkreślił, że *Trzecia Droga to wybór większego dobra, a nie mniejszego zła*. Na wspólnej konferencji z politykami PSL, lider Polski 2050 podkreślał, że podczas ogłaszania współpracy obu stronnictw obiecywali przedstawienie nazwy koalicyjnego komitetu. *Do wyborów idziemy razem jako Trzecia Droga – Polska 2050 i Polskie Stronnictwo Ludowe – tak będzie nazywał się nasz koalicyjny komitet wyborczy* – ogłosił Szymon Hołownia. „*Trzecia droga, wspólna droga*” – pod tym hasłem będziemy starali się przekonać, jak widzimy w badaniach, miliony Pola-

¹³ <https://www.wprost.pl/tematy/11421925/trzecia-droga-jaka-to-partia-trzecia-droga.html> (13.11.2023).

¹⁴ <https://echo24.tv/polska-2050-i-psl-trzecia-droga-politycy-komentuja-obietnice-wyborcze/> (13.11.2023).

ków, którzy dzisiaj potrzebują innej polityki, którzy dziś zmęczeni są tym sporem, w którym zakleszczyło się polskie społeczeństwo – podkreślał przewodniczący Polski 2050¹⁵.

Polskie Stronnictwo Ludowe i Polska 2050 Szymona Hołowni podjęły w maju 2023 roku – po dłuższych dyskusjach wewnętrznych – decyzję o wspólnym starcie i utworzeniu Koalicyjnego Komitetu Wyborczego w październikowych wyborach parlamentarnych. W skład Koalicyjnego Komitetu Wyborczego wchodziło 10 osób, po 5 wskazanych przez zarządy obu partii. Obowiązywał parytet partyjny przy powoływaniu na stanowiska pełnomocnika wyborczego i finansowego. Komitet Wyborczy niezwłocznie po ukonstytuowaniu się powołał pełnomocnika wyborczego wskazanego przez Polskę 2050 Szymona Hołowni. Komitet Wyborczy jednocześnie na jego zastępcę powołał kandydata wskazanego przez Polskie Stronnictwo Ludowe. Każda z partii powołała jednocześnie odrębny sztab wyborczy, który miał ściśle koordynować swoje prace¹⁶.

Oba stronnictwa zgodnie zadeklarowały, że przeznaczą z funduszu wyborczego każdej partii środki na finansowania koalicyjnego komitetu wyborczego środki w porównywalnej wysokości. Przez porównywalną wysokość środków ugrupowania uznawały nieprzekraczanie proporcji 52,5% do 47,5% sumy środków na rzecz którejkolwiek z ugrupowań. Stronnictwa zgodnie postanawiały jednocześnie, iż każde z nich zobowiązuje się do zapewnienia po 50% kandydatów na posłów na wspólnej liście. Listy kandydatów na posłów w poszczególnych okręgach Koalicyjny Komitet Wyborczy zgłosić miał Państwowej Komisji Wyborczej na zgodny wniosek Przewodniczącego Polski 2050 i Prezesa Polskiego Stronnictwa Ludowego¹⁷.

Ugrupowania w zawartej umowie zgodnie zadeklarowały, iż dopuszczają możliwość wskazania do wspólnego Koalicyjnego Komitetu Wyborczego również kandydatów na senatorów RP w nadchodzących wyborach w ramach wynegocjowanego przez każdą z partii limitu miejsc na nie przypadających w tzw. „Pakcie Senackim 2023”, którego obie partie były sygnatariuszami. Zarówno Polskie Stronnictwo Ludowe jak i Polska 2050 Szymona Hołowni zastrzegały sobie prawo samodzielnego wskazania przywołanych kandydatów do Senatu RP. Ewentualne poszerzenie Koalicyjnego Komitetu Wyborczego

¹⁵ Zob. G. Bruszewski, P. Śmiłowicz, *Trzecia Droga. Tak Hołownia i Kosiniak-Kamysz pójdą do wyborów*, «DGP», 16 maja 2023 roku oraz *Trzecia Droga-koalicyjny komitet wyborczy PSL i Polska 2050*, <https://www.psl.pl/trzecia-droga-koalicyjny-komitet-wyborczy-psl-i-polski-2050/> (13.11.2023).

¹⁶ Zob. *Umowa pomiędzy Polską 2050 Szymona Hołowni a Polskim Stronnictwem Ludowym o wspólnym starcie w Wyborach Parlamentarnych w 2023 r.*, <https://www.psl.pl/wp-content/uploads/2023/04/Umowa-PL2050-PSL-27.4.pdf> (13.11.2023).

¹⁷ Tamże.

o inne podmioty polityczne, społeczne i samorządowe wymagało obopólnej zgody prezesa Polskiego Stronnictwa Ludowego i przewodniczącego Polski 2050¹⁸.

28 maja 2023 roku zorganizowane zostało Krajowe Święto Ludowe w Gdyni. Na uroczystościach obecni byli nie tylko liderzy PSL, ale i przedstawiciele Polski 2050 z Szymonem Hołownią na czele. Były to pierwsze uroczystości tej rangi, organizowane przez stronnictwo ludowe, po deklaracji o utworzeniu wspólnej koalicji wyborczej z ruchem Szymona Hołowni. – *Trzecia droga jest jedyną siłą na polskiej scenie politycznej, która jest w stanie dać nadzieję tym, którzy zdecydują o wyniku tych wyborów. Dziś ruszamy w Polskę z bagażem nadziei, z bagażem uśmiechu, spokoju, cierpliwości, pokazania, że nie idziemy tylko walczyć z czymś, ale że idziemy walczyć o konkretne coś. Pokazać jak może wyglądać Polska za pół roku, jak może wyglądać już za dwanaście miesięcy* – oświadczył w głównym przemówieniu na festynie prezes PSL, Władysław Kosiniak-Kamysz¹⁹.

Trudnym momentem dla strategii wspólnej koalicji dwóch ugrupowań – PSL oraz Polski 2050, był Marsz 4 czerwca zarządzony przez lidera PO, jako przejaw mobilizacji wyborców opozycyjnych wobec rządów Zjednoczonej Prawicy. Politycy Trzeciej Drogi nie zajęli jednoznacznej postawy wobec tego wydarzenia, ostatecznie pojawili się na nim, ale nie przemawiali do zgromadzonych tłumów na ulicach stolicy. Mobilizacja wyborców nastawionych opozycyjnie do ośmioletnich rządów PiS spowodowała dalszą polaryzację sceny politycznej, zwiększając poparcie dla dwóch największych bloków, dominujących od 2005 roku, uderzając szczególnie w projekt Trzeciej Drogi. Dlatego poszukiwano scenariusza zarówno odróżnienia się na scenie politycznej, jak i utrzymania zwolenników koalicji PSL oraz ugrupowania Szymona Hołowni przy szyldzie Trzeciej Drogi. Piotr Zgorzelski, jeden z liderów PSL, wicemarszałek Sejmu, podkreślał w czerwcu 2023 roku w jednym z wywiadów radiowych, że *Trzecia Droga jeszcze przed zakończeniem sezonu politycznego pokaże swój polityczny pazur*. P. Zgorzelski uważał, że *Trzecia Droga prowadzi do tego miejsca, gdzie ani Tusk, ani Czarzasty nie dotrą – wyborców PiS, wyborców niezdecydowanych i do tych, którzy do tej pory nie chodzili na wybory*. P. Zgorzelski nie wykluczał jednocześnie zawarcia sojuszu z AgroUnią Michała Kołodziejczaka. Jak mówił w przywołanym wywiadzie radiowym, *jesteśmy otwarci, nie wykluczamy. Jest szansa, że będziemy rozmawiali*²⁰.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Zob. *Krajowe Święto Ludowe. Zapraszamy wszystkich, żeby szli z nami trzecią drogą*, <https://www.psl.pl/krajowe-swieto-ludowe-zapraszamy-wszystkich-zeby-szli-z-nami-trzecia-droga/> (13.11.2023).

²⁰ Zob. *Zgorzelski: PSL szykuje niespodziankę. I nie wyklucza koalicji z Konfederacją, «DGP»*, 7 czerwca 2023 roku.

W sobotę 24 czerwca 2023 roku w hali sportowej w Grodzisku Mazowieckim zorganizowana została konwencja pod tytułem „Trzecia Droga”²¹. Prezes PSL Władysław Kosiniak-Kamysz i lider Polski 2050 Szymon Hołownia przedstawili w jej trakcie zarys programu zawiązanej koalicji na jesienne wybory parlamentarne. Liderzy obu ugrupowań przedstawili również koncepcje programowe dla wyborców, którzy „mają dość polaryzacji politycznej”. – *Jesteśmy tu po to, żeby zrobić trzy rzeczy: po pierwsze odsunąć PiS od władzy, po drugie stworzyć rząd pokoju, po trzecie od pierwszego dnia rządzenia weźmiemy się za rozwiązywanie problemów ludzi* – oświadczyli politycy PSL i Polski 2050²². Na konwencji *de facto* inaugurującej kampanię wyborczą, politycy Trzeciej Drogi zaprezentowali 12 gwarancji, określając je jako „konkretne gwarancje na przyszłość”. Obejmowały one następujące punkty w zakresie kwestii społeczno-gospodarczych²³:

1. Dobrowolny ZUS dla mikrofirm zagrożonych niewypłacalnością;
2. Bezpieczeństwo żywnościowe;
3. Mieszkania w dobrej cenie oraz „Akademik za złotówkę” dla studentów spoza wielkich miast;
4. Rodzinny PIT – im więcej dzieci, tym niższy podatek;
5. Państwo jako uczciwy pracodawca;
6. Asystent osobisty dla Osób z Niepełnosprawnościami;
7. Koniec kolejek do lekarzy;
8. 6% PKB na edukację;
9. Nowoczesna armia, 50% wydatków na modernizację wojska zostaje w Polsce;
10. Kobiety, do przodu!;
11. Zielona Polska. Tani prąd, czyste powietrze;
12. Prosty i stabilny system podatkowy²⁴.

Politycy ugrupowania ludowego oraz Polski 2050 deklarowali w sposób jednoznaczny udział w obozie demokratycznym, ale jednocześnie nie byli zwolennikami pomysłu utworzenia jednej, wspólnej listy skupionej wokół PO i jej lidera – Donalda Tuska. Wyrazem wspomnianej strategii były słowa wypowiedziane wielokrotnie przez obu polityków, w tym podczas przywołanej konwencji w Grodzisku Mazowieckim. – *Bez Trzeciej Drogi nie będzie zwycięstwa nad PiS. Bez nas nie będzie prawdziwego pojednania i nie uda się zbudować Polski*

²¹ Zob. D. Kania, M. Mikowski, *Konwencja Trzeciej Drogi. „Maszerujemy osobno, ale atakujemy razem”*, «DGP», 26 czerwca 2023 roku.

²² Zob. *Jest! Trzecia Droga*, <https://www.psl.pl/jest-trzecia-droga/> (13.11.2023).

²³ Zob. *12 gwarancji Trzeciej Drogi*, <https://polska2050.pl/trzecia-droga/12-gwarancji-trzeciej-drogi/> (13.11.2023).

²⁴ <https://polska2050.pl/trzecia-droga/12-gwarancji-trzeciej-drogi/> (13.11.2023).

gospodarnej. *Dziękuję, że jesteście z nami!* – podkreślił prezes PSL, Władysław Kosiniak-Kamysz²⁵.

W dniu 1 lipca w Sali Kolumnowej Sejmu liderzy „Trzeciej Drogi” – sojuszu PSL oraz Polski 2050 – Władysław Kosiniak-Kamysz i Szymon Hołownia wzięli udział w konferencji programowej zatytułowanej „Gospodarna Polska”, na której poruszone zostały kwestie związane z przedsiębiorcami i propozycjami gospodarczymi „Trzeciej Drogi”²⁶. *Chcemy Polski gospodarnej; chcemy wprowadzić rozwiązania gwarantujące stabilność dla przedsiębiorców – to m.in. kwestia zagwarantowania, że przepisy nie będą się zmieniać co 2 tygodnie i kwestia wprowadzenia prostego podatku liniowego* – powiedział w Sejmie lider PSL Władysław Kosiniak-Kamysz. *Jako Trzecia Droga odwołujemy się do ludzi, pracy, ludzi aktywnych, przedsiębiorców. Chcemy być waszym reprezentantem w parlamencie. Chcemy być formacją, dla której Polska gospodarna stanowi główny cel działania* – oświadczył lider ludowców. Podkreślił, że jak najlepszy wynik wyborczy „Trzeciej Drogi” stanowić powinien gwarancję odsunięcia PiS od władzy oraz początku Polski gospodarnej²⁷.

Jednocześnie politycy PSL rozszerzali swój obóz polityczny, wzmacniając tym samym pozycje przetargowe wobec Polski 2050. *Troje posłów Porozumienia: Magdalena Sroka, Stanisław Bukowiec i Iwona Michałek, przystąpiło do klubu Koalicji Polskiej. Bardzo się cieszę, że powiększamy nasze szeregi. Oznacza to też silniejszą drużynę na wybory* – poinformował 20 lipca 2023 roku na briefingu w Sejmie lider PSL Władysław Kosiniak-Kamysz. Prezes PSL zwrócił równocześnie uwagę, że posłowie koła Porozumienia i klubu PSL głosowali przez ostatnie miesiące podobnie w wielu głosowaniach w Sejmie. *Mieliśmy podobne zdanie i to sprawia, że dzisiaj możemy poszerzyć szeregi Koalicji Polskiej, współpracy zaciśniętej z PSL w ramach naszego klubu parlamentarnego. Ale oczywiście w konsekwencji, w ramach tej puli PSL, na liście Trzeciej Drogi 460 nazwisk w starcie do parlamentu* – zaznaczył lider ludowców²⁸.

Ostatni poważny kryzys w relacjach bilateralnych miał miejsce na przełomie lipca i sierpnia 2023 roku. Dotyczył on – generalnie – trzech płaszczyzn. Po pierwsze: politycy PSL rozważali nawiązanie współpracy z AgroUnią (liderzy Polski 2050 byli przeciwni). Po drugie: poszerzenie współpracy o polityków Porozumienia (ugrupowania założonego przez byłego wicepremiera w rządzie

²⁵ Zob. *Jest! Trzecia Droga*, <https://www.psl.pl/jest-trzecia-droga/> (13.11.2023).

²⁶ Zob. M. Małecki, *Nowy pomysł PSL w sprawie systemu podatkowego. „Chcemy stabilności dla przedsiębiorców”*, «DGP», 3 lipca 2023 roku. Por. I. Żurek, *Hołownia zapowiada memorandum podatkowe. „Dziewięć gwarancji” Trzeciej Drogi*, «DGP», 3 lipca 2023 roku.

²⁷ Tamże.

²⁸ Zob. E. Roś, *Lider PSL ogłosił polityczne transfery. „Oni są sprawdzeni, będziemy wspólnie pracować dla Polski”*, «DGP», 21 lipca 2023 roku.

Beaty Szydło i Mateusza Morawieckiego Jarosława Gowina) oraz niektórych polityków Konfederacji – Artura Dziambora z Wolnościowców (politycy z Polski 2050 byli sceptyczni, ale pozostawiali wolną rękę władzom ugrupowania ludowego). Po trzeciej: sporna pozostawała formuła wspólnego startu – jako koalicyjny komitet wyborczy (który wymagał przekroczenia w elekcji progę 8% w skali państwa), czy wspólny start z list PSL (wtedy obowiązywał próg 5%, czyli znacznie bezpieczniejszy dla nowego bytu politycznego w wyborach parlamentarnych). W tym przypadku liderzy ugrupowania Szymona Hołowni opowiadali się za utworzeniem pełnowymiarowej formuły koalicyjnej, jako takiej, która podkreśla równoprawność i tożsamość obu stronnictw²⁹. Jak komentowali znani publicyści «Dziennika Gazety Prawnej»: *Tak naprawdę głównym punktem spornym jest to, czy Trzecia Droga przekroczy wyborczy próg 8% jako koalicja. Takie obawy ma część ludowców i dlatego forsuje, by PSL poszedł jako komitet wyborczy z progiem 5 proc. i zaprosił na listy Hołownię i jego ugrupowanie, co akurat jest nie do przyjęcia dla tego ostatniego*³⁰. Ostatecznie lider AgroUnii uzyskał zaproszenie od Donalda Tuska na listy KO, uzyskał pierwsze miejsce w okręgu konińskim, co interpretowano jako „nieprzyjazny gest wobec Trzeciej Drogi”³¹.

5 sierpnia 2023 roku Rada Naczelna PSL, jak również Rada Krajowa ugrupowania Polska 2050 przez aklamację zdecydowały, że do wyborów parlamentarnych utworzą koalicję³². W omawianej sprawie wypracowane i podpisane zostało bilateralne porozumienie. – *W PSL to kolejne wyzwania i kolejne wybory. Jesteśmy formacją, która jako jedyna nie zmieniła nazwy i od pokoleń jest reprezentantem różnych środowisk, ale tych samych wartości, które łączą Polaków. Wierzymy, że ta Polska, która jest w naszych marzeniach, sercach i pragnieniach stanie się rzeczywistością. W dzisiejszych czasach nie można tego robić w pojedynkę. Potrzebujemy jedności, wspólnoty i siły jaka wynika z porozumienia. Trzecia Droga jest faktem i nasz KKW zostanie zarejestrowany jako pierwszy. Czekamy tylko na decyzję Prezydenta co do daty wyborów. Do nich idziemy także z naszymi przyjaciółmi z klubu parlamentarnego Koalicji Polskiej. Trzecia Droga to 3D: dyskusja, decyzja i działanie. Dwie pierwsze za nami, teraz czas na działanie – mówił na wspólnej konferencji Prezes PSL Władysław Kosiniak Kamysz*³³.

²⁹ Zob. T. Żółciak, G. Osiecki, *Trzecia Droga wrze. Kulisy spory*, «DGP», 3 sierpnia 2023 roku.

³⁰ Tamże.

³¹ Zob. *Kołodziejczak na listach KO. Prof. Chwedoruk: Uderzenie w Trzecią Droge*, «DGP», 17 sierpnia 2023 roku.

³² Zob. *Hołownia i Kosiniak-Kamysz ogłosili decyzję. Co dalej z Trzecią Droga?*, «DGP», 7 sierpnia 2023 roku.

³³ Zob. *Jest Trzecia Droga! Do wyborów PSL pójdzie z Polską 2050*, <https://www.psl.pl/13570-2/> (13.11.2023).

Kampania wyborcza Trzeciej Drogi

W konsekwencji zapadłych decyzji na szczeblu politycznym obu stronnictw, 9 sierpnia 2023 roku został utworzony Koalicyjny Komitet Wyborczy Trzecia Droga Polska 2050 Szymona Hołowni Polskie Stronnictwo Ludowe. Pełnomocnikiem wyborczym został wskazany Stanisław Ignacy Zakroczyński, a pełnomocnikiem finansowym – Elżbieta Kurowska. Adresem komitetu była ogólnokrajowa siedziba PSL – ul. Piękna 3a³⁴. Uchwałą nr 41 Państwowa Komisja Wyborcza w dniu 10 sierpnia 2023 roku przyjęła zawiadomienie o utworzeniu koalicyjnego komitetu wyborczego pn. „Trzecia Droga”³⁵.

W sierpniu br. liderzy PSL oraz Polski 2050 przedstawili czołowych liderów list zgłaszanych przez Trzecią Drogę w poszczególnych okręgach wyborczych. – *My jesteśmy bardzo przywiązani do tradycji i wartości, ale wiemy, że Polska musi iść do przodu. Tradycja nas umacnia, a nie zatrzymuje. Dodaje nam siły i wiary. Bo dziś idzie najlepsza drużyna Trzeciej Drogi PSL i Polski 2050. Głęboko wierzę, że ona zmieni naszą politykę, zmieni rzeczywistość i że po 15 października razem stworzymy najlepszy rząd Rzeczypospolitej w jej historii* – podkreślał Władysław Kosiniak-Kamysz, prezes Polskiego Stronnictwa Ludowego. – *Odsuniemy od władzy tych, którzy podzielili Polaków, przywrócimy wspólnotę narodową, postawimy na Polskę gospodarną. Po to jesteśmy w polityce! Z kolei lider Polski 2050 deklarował natomiast, że Trzecia Droga jest szansą na zakończenie kłótni i niszczenia wszystkiego wokół. Przypominał jednocześnie, że *Trzecia Droga stanowi drogę dialogu**³⁶.

Lider Polski 2050 wziął udział w Krajowych Dożynkach PSL w Płocku. „*Polska 2050 i PSL zbudowała jedyny blok po stronie opozycji demokratycznej, Trzecią Drogę*” – podkreślił w niedzielę 20 sierpnia 2023 roku w Płocku lider Polski 2050 Szymon Hołownia. Wymienił zadania, które chce realizować Trzecia Droga, m.in. rozwiązanie problemu wykluczenia komunikacyjnego na obszarach wiejskich. *Jesteśmy tu jako Trzecia Droga, by pokazać, że można wspólnie robić rzeczy najważniejsze. Mimo wszystkich różnic zaryzykowaliśmy i z odpowiedzialności zbudowaliśmy jedyny blok po stronie opozycji demokratycznej, Trzecią Drogę* – powiedział lider Polski 2050³⁷.

22 sierpnia na konferencji prasowej w Warszawie zaprezentowano czołowych kandydatów Trzeciej Drogi do Sejmu. Lider PSL powiedział wówczas: *Głęboko wierzę, że Trzecia Droga zmieni naszą politykę, a po 15 października*

³⁴ <https://trzeciadroga.org/> (13.11.2023).

³⁵ <https://trzeciadroga.org/> (13.11.2023).

³⁶ Zob. *Trzecia Droga zaprezentowała liderów list!*, <https://www.psl.pl/trzecia-droga-zaprezentowala-liderow-list/> (13.11.2023).

³⁷ Zob. „*Trzecia droga to droga do zwycięstwa*”, «DGP», 21 sierpnia 2023 roku.

stworzymy najlepszy rząd Rzeczypospolitej Polskiej. Odsuniemy od władzy szkodników z PiS-u, przywrócimy wspólnotę narodową. Z kolei Szymon Hołownia akcentował, iż: *Reprezentacja Polski 2050 to zupełnie nowe rozdanie kart w polskiej polityce. To ludzie, którzy nie idą do niej, by wywracać jakieś stoliki, ale by je posprzątać, by było przy nich miejsce do rozmowy. Chcemy zastąpić to, co do tej pory niszczyło, tym co łączy*³⁸. Lider Polski 2050 poinformował, iż z list Trzeciej Drogi będą kandydować – jego zastępczyni Agnieszka Buczyńska; Rafał Kasprzyk – inżynier, ekonomista i maratończyk, Adam Rudawski – były prezes radia publicznego w Szczecinie. Z kolei lider ludowców spośród czołowych kandydatów do Sejmu z list Trzeciej Drogi wymienił: Władysława Teofila Bartoszewskiego, Marka Biernackiego, Jacka Protasiewicza, Piotra Zgorzelskiego, Krzysztofa Hetmana, Marka Sawickiego, Urszulę Paślowską, Beatę Żelazowską, Dariusza Klimczaka oraz Stefana Krajewskiego. Prezes PSL akcentował, iż *wartości Trzeciej Drogi dzielają wszyscy Polacy. Bo to zamiłowanie do tradycji, ale także patrzenie do przodu i budowanie polski na miarę XXI wieku*³⁹.

W sobotę 2 września w Katowicach na konwencji Trzeciej Drogi (PSL i Polska 2050) przedstawiono nowe hasło wyborcze. „Dość kłótni i do przodu” – brzmi hasło wyborcze sojuszu ludowców i ugrupowania Szymona Hołowni. Miało ono symbolizować pragmatyczny charakter ugrupowania, a jednocześnie zdystansowanie wobec sporu na osi PO-PiS. Na konwencji poparcia koalicji udzielili znani politycy z solidarnościowym rodowodem – lider środowiska konserwatystów Aleksander Hall, Iwona Lipowicz – była RPO i ambasador w Wiedniu oraz jeden z legendarnych działaczy NSZZ „Solidarność” z lat osiemdziesiątych – Jan Rulewski⁴⁰. Pozytywnie o projekcie koalicji centroprawicowej skupionej wokół Wł. Kosiniaka-Kamysza oraz Szymona Hołowni wypowiedział się wielokrotnie Bronisław Komorowski, były prezydent⁴¹.

Kolejnym sporym wyzwaniem dla liderów Trzeciej Drogi był wybór taktyki wobec marszu organizowanego pod koniec kampanii wyborczej przez główne ugrupowanie opozycyjne i jego lidera. Obawiano się ponownie efekty polaryzującego, spłaszczającego poparcie dla ugrupowań trzecich, poza duopolem PiS oraz PO. W niedzielę, 1 października w Warszawie odbył się zapowiadany

³⁸ Zob. *Trzecia Droga ogłosiła listę kandydatów do Sejmu*, <https://www.pap.pl/aktualnosci/trzecia-droga-oglosila-liste-kandydatow-do-sejmu> (13.11.2023).

³⁹ Tamże oraz *Trzecia Droga przedstawia liderów list. „Najpiękniejsze jest zajęcie trzeciego miejsca”*, «Rzeczpospolita», 23 sierpnia 2023 roku.

⁴⁰ Zob. W. Papiernik, *Trzecia Droga ogłosiła hasło wyborcze*, «DGP», 3 września 2023 roku oraz *Trzecia Droga ujawnia hasło wyborcze. „Dość kłótni, do przodu”*. Ryszard Petru i Artur Dziambor, «Rzeczpospolita», 3 września 2023 roku.

⁴¹ Zob. *Wybory 2023. Komorowski: Tu się pozytywnie odróżnia Trzecia Droga i Konfederacja*, «DGP», 12 września 2023 roku oraz A. Hall, *Głos konserwatysty za Trzecią Drogą*, «Rzeczpospolita», 7 lipca 2023 roku.

przez szefa PO Donalda Tuska „Marsz miliona serc”. Liderzy Trzeciej Drogi Władysław Kosiniak-Kamysz (PSL) i Szymon Hołownia (Polska 2050) zapowiedzieli wcześniej, że nie wezmą udziału w tym marszu, ale pojawią się na nim jej przedstawiciele. *Życzymy udanego marszu w Warszawie, ale uznaliśmy, że zamiast mobilizować wszystkie siły i jechać w jedno miejsce, lepiej będzie pojechać do wyborców, dlatego w najbliższy weekend nasi liderzy odbędą objazd po Polsce w ramach akcji #TysiącSpotkań* – podkreślili politycy Trzeciej Drogi (PSL i Polski 2050)⁴².

Podsumowując kampanię wyborczą na początku października 2023 roku, lider ludowców optymistycznie prognozował szanse koalicji Trzeciej Drogi: *Dwucyfrowy wynik Trzeciej Drogi jest bardzo prawdopodobny. Będziemy na podium i jestem o tym przekonany. Czuję to po rozmowach z ludźmi, po tym, jaką pracę wykonaliśmy i jak ona jest odbierana. Od dwóch tygodni naprawdę mamy silne wsparcie i bardzo się z tego cieszę*⁴³.

Wyniki elekcji do Sejmu i Senatu

Warto prześledzić rezultaty elekcji parlamentarnej w dniu 15 października 2023 roku osiągnięte przez Trzecią Drogę, odrębnie w kontekście pierwszej, jak i drugiej izby. Pozwolą one naszkicować pozycję koalicji na polskiej scenie politycznej oraz ukazać skuteczność przyjętej strategii wyborczej.

Tabela 1. Wyniki Trzeciej Drogi w skali Polski

1.	Liczba oddanych głosów	3 110 670
2.	Procent głosów oddanych na listy komitetu TD	14,40%
3.	Liczba mandatów uzyskanych w Sejmie	65
4.	Procent mandatów TD w składzie Sejmu	14,13%
5.	Liczba głosów ważnych oddanych w wyborach do Sejmu	21 596 674

Źródło: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/komitet/29624> (15.11.2023).

Wyniki wyborów do Sejmu X kadencji okazały się nadzwyczaj korzystne dla koalicji zawiązanej przez PSL oraz ugrupowanie Szymona Hołowni. Wydaje się, iż o takim rezultacie zdecydowało kilka czynników – zarówno natury wewnętrznej, jak i zewnętrznej. Po pierwsze: korzystna prezentacja programu

⁴² Zob. *Wybory 2023. Liderzy Trzeciej Drogi nie będą na marszu w Warszawie*. „Nie rozumiem w czym jest kłopot”, «DGP», 28 września 2023 roku.

⁴³ Zob. *Wybory 2023. Kosiniak-Kamysz: Albo Trzecia Droga, albo trzecia kadencja PiS. Rozmawiają Tomasz Żółciak i Grzegorz Osiecki*, «DGP», 12 października 2023 roku.

i wizerunku Trzeciej Drogi w debacie telewizyjnej (jedynej, która odbyła się w takiej formule) w siedzibie TVP przez Szymona Hołownię. Po drugie: wysoka frekwencja ponad 74%, najwyższa w okresie III RP, co spowodowało, iż wielu niezdecydowanych wyborców postanowiło ostatecznie oddać głos na listy komitetu koalicyjnego Trzeciej Drogi. Po trzecie: znaczenie mogło mieć również głosowanie taktyczne przez niektórych wyborców „bloku demokratycznego” w celu wsparcia „najsłabszego ogniwa”, które musi przekroczyć 8 proc. klauzulę zaporową. Ostatecznie na listy z kandydatami Trzeciej Drogi oddano ponad 3 miliony głosów – czyli porównywalnie do łącznej sumy głosów w wyborach prezydenckich na obu liderów – Szymona Hołownię (ok. 13%) oraz Władysława Kosiniaka-Kamysza (ok. 2,5%). Oznaczało to łącznie ponad 14,4% oddanych głosów w elekcji sejmowej, a przełożyło się ostatecznie na 65 mandatów poselskich. Z przywołanej grupy kandydaci Polski 2050 uzyskali 33 mandaty. Z kolei klub PSL w Sejmie X kadencji zasilili 32 parlamentarzystów, z czego 3 w ramach koalicyjnego niewielkiego ugrupowania konserwatywnego – Centrum dla Polski (Ireneusz Raś, Jacek Tomczak oraz Robert Lubczyk), Magdalena Sroka z Porozumienia oraz Marek Biernacki z Konserwatystów.

Tabela 2. Wyniki Trzeciej Drogi w województwach

Lp.	Województwo	Liczba głosów	Procent głosów	Mandaty
1.	dolnośląskie	199 797	12,48	4
2.	kujawsko-pomorskie	164 734	15,37	4
3.	lubelskie	162 471	14,70	4
4.	lubuskie	77 933	15,07	2
5.	łódzkie	186 075	13,42	4
6.	małopolskie	306 994	15,72	6
7.	mazowieckie	481 728	14,83	10
8.	opolskie	61 155	12,74	1
9.	podkarpackie	144 614	12,96	3
10.	podlaskie	114 898	18,86	3
11.	pomorskie	183 392	14,12	4
12.	śląskie	318 728	13,05	6
13.	świętokrzyskie	90 975	13,80	2
14.	warmińsko-mazurskie	109 108	15,80	2
15.	wielkopolskie	328 953	16,69	8
16.	zachodniopomorskie	109 733	12,52	2

Źródło: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/komitet/29624> (15.11.2023).

Warto przeanalizować poparcie dla kandydatów Trzeciej Drogi w poszczególnych województwach. Mieści się ono w przedziale 12,48% (dolnośląskie) do 18,86% (podlaskie). Wysoki wynik z okręgu nr 24 (Białystok) wynika ze skali znaczącego poparcia kandydatury lidera Polski 2050, który ubiegał się o mandat w przywołanym okręgu. Poparcie utrzymujące się ponad wynik ogólnopolski koalicja uzyskała w następujących województwach: wielkopolskie (16,69%), warmińsko-mazurskie (15,80%), małopolskie (15,72%), kujawsko-pomorskie (15,37%), lubuskie (15,07%), mazowieckie (14,83%) oraz lubelskie (14,70%). Z kolei poparcie poniżej 13% listy Trzeciej Drogi zanotowali w trzech województwach na Ziemiach Północnych i Zachodnich (dolnośląskie – 12,48%, opolskie – 12,74%, zachodniopomorskie – 12,52%) oraz w podkarpackim – bastionie wpływów Zjednoczonej Prawicy (12,96%). Dobry wynik w województwie małopolskim jest pośrednio związany z odnotowanym poparciem dla lidera PSL, który ubiegał się o mandat poselski w okręgu nr 15 (Tarnów).

Tabela 3. Wyniki Trzeciej Drogi w zależności od siedziby OKW

Siedziba	Liczba głosów na kandydatów TD	Procent głosów na listy TD
Miasto	1 837 463	14,11
Wieś	1 203 825	15,04
Zagranica	69 326	12,18
Statek	56	14,62

Źródło: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/komitet/29624> (15.11.2023).

Analizując skalę poparcia dla Trzeciej Drogi należy wskazać na dość równomierne rozłożenie głosów, bowiem prosty podział urbanizacyjny (miasto-wieś) nie różnicuje praktycznie elektoratu analizowanego komitetu. Tylko minimalnie wyższe wskazania otrzymano na terenach wiejskich niż miejskich (bez dokonywania dywersyfikacji liczby ludności ośrodków miejskich). Warto wskazać, iż również w OKW usytuowanych zagranicą poparcie dla Trzeciej Drogi ukształtowało się na poziomie kilkunastoprocentowym, co warto w tym miejscu naszej analizy wskazać. (Podobnie jak w przypadku OKW usytuowanych na statkach dalekomorskich).

Bardziej precyzyjne dane przynoszą nam informacje dywersyfikujące wielkość JST (jednostki samorządu terytorialnego), gdzie była została utworzona konkretna OKW. Rozłożenie głosów jest dość równomierne, różnice mieszczą się w skali 2 pkt procentowych, jednakże dla dokładności prezentowanej analizy politologicznej należy je omówić. Najwyższe poparcie uzyskały listy kandydatów Trzeciej Drogi w wielkich miastach (w przedziale 200–500 tysięcy) – na poziomie 15,27% oddanych głosów w wyborach sejmowych. Warto wskazać, iż takich ośrodków w Polsce jest kilkanaście, do największych w tej grupie należą: Gdańsk,

Tabela 4. Wyniki Trzeciej Drogi w zależności od liczby mieszkańców w JST

Liczba mieszkańców	Liczba głosów na kandydatów TD	Procent głosów na listy TD
Do 5000	203 275	15,00
5 001–10 000	505 811	14,75
10 001–20 000	637 175	15,03
20 001–50 000	600 096	14,53
50 001–100 000	254 600	13,09
100 001–200 000	232 211	13,19
200 001–500 000	262 729	15,27
Od 500 001	345 391	14,12
Statki i zagranica	69 382	12,18
Razem	3 110 670	14,40

Źródło: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/komitet/29624> (15.11.2023).

Szczecin, Bydgoszcz, Lublin, Katowice oraz Białystok. Ponad 15% poparcia listy zgłoszone przez Trzecią Drogę uzyskały w małych gminach (do 5 tysięcy mieszkańców) oraz drobnych miastach powiatowych (do 20 tysięcy mieszkańców). Na tym tle należy wskazać niższe wsparcie (wynoszące powyżej 13%) w ośrodkach miejskich mieszczących się w dwóch przedziałach: 50–100 tysięcy, jak i w przedziale 100–200 tysięcy mieszkańców. Obrazuje powyższy fakt, iż PSL zdołało poprzez zawarcie koalicji z ugrupowaniem Szymona Hołowni porzucić wizerunek „ugrupowania chłopskiego”, co było od dłuższego czasu strategią kolejnych liderów stronnictwa (Janusza Piechocińskiego, Władysława Kosiniaka-Kamysza).

Tabela 5. Najlepsze wyniki indywidualne kandydatów Trzeciej Drogi

Lp.	Posel	Liczba głosów	Procent głosów	Okręg
1.	Szymon Hołownia	79 951	13,12	24
2.	Władysław Kosiniak-Kamysz	50 139	12,42	15
3.	Paulina Hennig-Kloska	30 334	7,24	37
4.	Piotr Zgorzelski	32 011	7,23	16
5.	Mirosław Suchoń	30 897	6,94	27
6.	Urszula Pasławska	26 992	6,90	35
7.	Krzysztof Paszyk	27 642	6,69	38
8.	Henryk Kiepusa	20 665	6,38	28
9.	Mirosław Gramatyka	32 281	6,13	31
10.	Rafał Komarewicz	44 808	5,92	13

Źródło: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/komitet/29624> (15.11.2023).

Analizując indywidualne rezultaty osiągnięte przez poszczególnych kandydatów Trzeciej Drogi należy wskazać w pierwszej kolejności na wyniki liderów koalicji. Obaj – zarówno Szymon Hołownia w Białymstoku, jak i Władysław Kosiniak-Kamysz w Tarnowie okazali się skutecznymi „lokomotywami wyborczymi”. Jak podkreślali zgodnie, obaj postanowili kandydować do parlamentu ze „swoich mateczników”, a nie np. z Warszawy (co stanowiło przytyk np. do lidera PO). Wysokie poparcie odnotowali również rozpoznawalni parlamentarzyści ustępującej (lata 2019–2023) kadencji Sejmu, i to zarówno przynależący do klubu PSL, jak i do kształtującego się wówczas koła Polski 2050. Do wspomnianej grupy należy zaliczyć: Paulinę Hennig-Kłoskę, Piotra Zgorzelskiego (wicemarszałka Sejmu), Urszulę Paślawską, Mirosława Suchonia, Krzysztofa Paszyka oraz Mirosława Gramatykę. Dobry wynik zanotował również krakowski samorządowiec, przewodniczący Rady Miasta – Rafał Komarnicki. Należy jednocześnie zwrócić uwagę na znaczne sfragmentaryzowanie głosów kandydatów Trzeciej Drogi w największych aglomeracjach (Warszawa, Łódź, Poznań czy Warszawa). W żadnym z tam położonych okręgów wyborczych nie ubiegał się naturalny lider polityczny, będący swoistą „lokomotywą wyborczą”.

Z kolei w wyborach do drugiej izby kandydaci PSL oraz ugrupowania Szymona Hołowni uczestniczyli w szerszych negocjacjach w ramach tzw. Paktu Senackiego. Polska 2050 uzyskała w jego formule prawo do zgłoszenia 8 kandydatów, natomiast PSL postanowiło zgłosić 21 kandydatów do Senatu. Wśród kandydatów byli senatorowie ustępującej kadencji; Kazimierz M. Ujazdowski, Jan Filip Libicki, Michał Kamiński. Najpopularniejszym kandydatem z puli Polski 2050 był natomiast Mirosław Różański, były dowódca generalny sił zbrojnych, generał broni w stanie spoczynku⁴⁴.

Analizując wyniki w wyborach senackich należy zwrócić uwagę, iż z puli 28 mandatów przyznanych w ramach Paktu Senackiego, kandydaci Trzeciej Drogi zdołali ostatecznie uzyskać 11 mandatów w drugiej izbie. Z prezentowanej grupy pięciu reprezentuje ugrupowanie Szymona Hołowni, czterech dalszych – PSL, a dwóch pozostałych jest afiliowanych w Koalicji Polskiej skupionej wokół PSL – Centrum dla Polski (Kazimierz M. Ujazdowski) oraz Unia Europejskich Demokratów (Michał Kamiński). W liczbach bezwzględnych największe poparcie zdołał uzyskać Kazimierz M. Ujazdowski (okręg nr 6 – ponad 177 tysięcy głosów), Maciej Żywno (okręg nr 60 – blisko 140 tysięcy) oraz Jan Filip Libicki (okręg nr 89 – prawie 120 tysięcy głosów). Z kolei największe poparcie w okręgu uzyskali – generał w stanie spoczynku Mirosław Różański (okręg nr 20 – ponad 59%), Jan Filip Libicki (okręg nr 89 – ponad 58%) oraz Michał Kamiński (okręg nr 41 – ponad 53%).

⁴⁴ Zob. M. Kolanko, *Pakt senacki. Opozycja zamyka etap. PiS coraz bliżej decyzji*, «Rzeczpospolita», 18 sierpnia 2023 roku, P. Wroński, *Opozycyjny pakt senacki gotowy. Cel – 65 mandatów*, «Gazeta Wyborcza», 18 sierpnia 2023 roku.

Tabela 6. Najlepsze wyniki indywidualne kandydatów Trzeciej Drogi do Senatu

Lp.	Senator	Liczba głosów	Procent głosów	Okręg	Partia
1.	Mirosław Różański	104 047	59,15	20	P2050
2.	Jan Filip Libicki	119 190	58,34	89	PSL
3.	Michał Kamiński	198 074	53,44	41	UED
4.	Ryszard Bober	82 726	51,00	12	PSL
5.	Grzegorz Federowicz	111 128	49,93	92	P2050
6.	Maciej Żywno	139 531	49,58	60	P2050
7.	Gustaw Brzezina	73 391	49,06	85	PSL
8.	Kazimierz Michał Ujazdowski	177 158	48,64	6	CdP
9.	Jacek Trela	93 316	48,48	16	P2050
10.	Waldemar Pawlak	113 143	42,37	38	PSL
11.	Piotr Masłowski	69 713	40,86	73	P2050

Źródło: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/komitet/29624> (15.11.2023).

Tabela 7. Wyniki kandydatów Trzeciej Drogi do Senatu w województwach

Lp.	Województwo	Liczba głosów	Procent głosów	Mandaty
1.	dolnośląskie	232 751	14,65	1
2.	kujawsko-pomorskie	82 736	7,75	1
3.	lubelskie	154 566	14,08	1
4.	lubuskie	104 047	20,53	1
5.	łódzkie	179 384	13,01	0
6.	małopolskie	263 972	13,67	0
7.	mazowieckie	515 013	16,10	2
8.	podkarpackie	56 812	5,11	0
9.	podlaskie	226 230	37,27	1
10.	śląskie	129 018	5,34	1
11.	świętokrzyskie	136 696	29,75	0
12.	warmińsko-mazurskie	73 391	10,56	1
13.	wielkopolskie	307 754	15,67	2
14.	razem	2 642 360	11,50	11

Źródło: <https://wybory.gov.pl/sejmsenat2023/pl/komitet/29624> (15.11.2023).

Koalicja Trzeciej Drogi zdołała wynegocjować 28 miejsc w Pakcie Senackim, obejmowały one okręgi wyborcze położone w 13 województwach. Łączna liczba głosów na wszystkich kandydatów PSL i ugrupowania Szymona Hołowni w wyborach do Senatu osiągnęła 2 642 360, czyli 11,50% ważnych głosów. Była zatem o 3 pkt procentowe niższa od poparcia dla list sejmowych dla analizowanej koalicji, ale w sposób bezpośredni uzależniona od liczby zgłoszonych kandydatów. Ostatecznie z dwóch województw uzyskano po 2 mandaty senatorskie (mazowieckie i wielkopolskie), po jednym zaś w następujących – dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, podlaskie, śląskie oraz warmińsko-mazurskie.

Podsumowanie kampanii wyborczej nastąpiło z oczywistych względów po 15 października. Nastroje po wyborach były w obu środowiskach politycznych radosne, wynikające – po pierwsze: z osiągniętych rezultatów w Sejmie i Senacie, a po wtóre: zdobytej pozycji w ramach koalicji ugrupowań demokratycznych. Na konferencji prasowej 23 października 2023 roku po posiedzeniu Naczelnego Komitetu Wykonawczego PSL prezes stronnictwa Władysław Kosiniak-Kamysz podziękował wszystkim wyborcom za zaufanie w wyborach parlamentarnych. – *Na pierwszym miejscu dla nas są sprawy, które chcemy załatwić dla przedsiębiorców, dla wspólnot lokalnych, dla samorządów, organizacji pozarządowych, ludzi pracy, dla dobrych gospodarzy, przywrócić szacunek do edukacji, do pracy, odbudować wspólnotę narodową* – powiedział lider ludowców. *Dzisiaj bierzemy odpowiedzialność za całą Polskę; wyborcy wskazali nie trzecią kadencję PiS-u, ale wskazali Trzecią Drogę; Trzecia Droga – PSL i Polska 2050 – się sprawdziła, będzie kontynuować swoją współpracę* – oświadczył prezes PSL Władysław Kosiniak-Kamysz⁴⁵.

Podsumowanie

Prezentowana analiza ukazała proces kształtowania się koalicji wyborczej zawartej przez PSL oraz Polskę 2050, jak i przebieg kampanii parlamentarnej. Analizę wieńczą wstępne podsumowania rezultatów wyborczych osiągniętych przez Trzecią Drogę zarówno w kontekście Sejmu, jak i Senatu. Należy w tym kontekście przypomnieć, iż w wyborach senackich oba stronnictwa uczestniczyły w szerokiej formule tzw. Paktu Senackiego. Politycy koalicyjnych ugrupowań często odwoływali się do frazy o „związku najstarszego i najmłodszego stronnictwa na polskiej scenie politycznej”. Należy zwrócić uwagę na jeszcze

⁴⁵ Zob. *Ważne oświadczenie Kosiniaka-Kamysza o przyszłości Trzeciej Drogi*, «DGP», 24 października 2023 roku.

jeden istotny aspekt. Liderzy PSL oraz Polski 2050 deklarowali uczestnictwo w bloku demokratycznym i wolę utworzenia wspólnego rządu po wyborach parlamentarnych. Jednocześnie pozostawali dość sceptyczni do idei jednej listy wyborczej skupionej wokół PO i jej przewodniczącego.

Należy wskazać, iż pomysł odrębnej listy ukierunkowanej na bardziej konserwatywnych i liberalnych wyborców centrowych (wobec ideowego przesunięcia PO w kierunku centro-lewicowym) okazał się skuteczny. Lista Trzeciej Drogi zanotowała w październikowej elekcji poparcie rządu blisko 15%, co przełożyło się na 65 mandatów poselskich. Godzi się zwrócić uwagę na chwytliwe hasło: *albo Trzecia Droga, albo trzecia kadencja PiS-u*. Drugim elementem „lewarującym” poparcie dla koalicji okazał się udany występ Szymona Hołowni w debacie wyborczej na forum TVP. Jednocześnie trudno jest prorokować, na ile Trzecia Droga okaże się stabilnym organizmem na polskiej scenie politycznej. Należy odnotować przy tym powołanie odrębnych klubów poselskich (jednakże z dopiskiem Trzecia Droga) oraz wspólnego w drugiej izbie.

Bibliografia

- Bruszewski G., Śmiłowicz P., *Trzecia Droga. Tak Hołownia i Kosiniak-Kamysz pójdą do wyborów*, «DGP», 16 maja 2023 roku.
- Dąbkowska-Pożyczka S., *Hołownia: Chciałbym być prezydentem*, «DGP», 22 września 2022 roku, <https://echo24.tv/polska-2050-i-psl-trzecia-droga-politycy-komentuja-obietnice-wyborcze/> (13.11.2023).
- Kania D., *Polska 2050 chce mieć jedynek w każdym okręgu? Hennig-Kloska odpowiada*, «DGP», 12 kwietnia 2023 roku.
- Kania D., Mikowski M., *Konwencja Trzeciej Drogi. „Maszerujemy osobno, ale atakujemy razem”*, «DGP», 26 czerwca 2023 roku.
- Kiedy decyzja w sprawie wspólnego startu w wyborach z Polską 2050? Komentarz szefa PSL*, «DGP», 5 marca 2023 roku.
- Kolanko M., *Pakt senacki. Opozycja zamyka etap. PiS coraz bliżej decyzji*, «Rzeczpospolita», 18 sierpnia 2023 roku.
- Małecki M., *Nowy pomysł PSL w sprawie systemu podatkowego. „Chcemy stabilności dla przedsiębiorców”*, «DGP», 3 lipca 2023 roku.
- Papiernik W., *Trzecia Droga ogłosiła hasło wyborcze*, «DGP», 3 września 2023 roku.
- Roś E., *Lider PSL ogłosił polityczne transfery. „Oni są sprawdzeni, będziemy wspólnie pracować dla Polski”*, «DGP», 21 lipca 2023 roku.
- Zgorzelski: *PSL szykuje niespodziankę. I nie wyklucza koalicji z Konfederacją*, «DGP», 7 czerwca 2023 roku.
- Żółciak T., Osiecki G., *Trzecia Droga wrze. Kulisy spory*, «DGP», 3 sierpnia 2023 roku.
- Żurek I., *Hołownia zapowiada memorandum podatkowe. „Dziewięć gwarancji” Trzeciej Drogi*, «DGP», 3 lipca 2023 roku.